

CEMAL SÜREYA ŞİİRİNDE DİL SAPMALARI*

Abdullah HARMANCI**

ÖZET

Gündelik, ortalama dili; edebi, kurmaca dil seviyesine yükseltmek, edebî metnin/şiirin imkânlarını genişletmek amacıyla şair ve yazarlar tarafından sıkça başvurulan yöntemlerden birinin de “dil sapmaları” olduğu bir gerçektir. Dilin alışılmış kurallarını; yazım, ses, kelime, ifade, dilbilgisi, anlam düzeylerinde değiştirme, bozma şeklinde tanımlayabileceğimiz “dil sapmaları”ndan şiirimizde özellikle 1950’li senelerden itibaren yararlanılmaya başlanmıştır. Kimi araştırmacılara göre 1954 - 1959, kimi araştırmacılara göre ise 1953 - 1963 yılları arasında edebiyatımızda etkili olan İkinci Yeni şiiri, Garip şiir hareketinin bilinçli bir şekilde ihmal ettiği edebi sanatları, imgeli söyleyişleri, soyut dili, kapalı anlatım biçimlerini, dil deneylerini ön plana çıkarmış, dilin sınırlarını zorlamış, Türkçenin imkânlarını genişletmeye çalışmış, dolayısıyla da dil sapmalarından geniş oranda yararlanmıştır. İkinci Yeni şiirinin önemli temsilcilerinden olan Cemal Süreya da, bu yöntemleri şiirlerinde uygulamıştır. Bu makalede; İkinci Yeni şiiri ve dil sapmaları hakkında verilen teorik bilgilerin ardından, Cemal Süreya’nın tüm şiirleri taranmış, şiirlerde tespit edebildiğimiz dil sapmaları örneklenmiş ve onun şiirine dil sapmalarının ne gibi etkileri olduğu, şairin bu yöneme neden ihtiyaç duyduğu tartışılmaya çalışılmıştır. Cemal Süreya şiirinde yararlanılan sapmalar; yazım sapmaları, ses sapmaları, kelime sapmaları, dilbilgisi sapmaları, ödünç metinlere müdahaleler, anlam sapmaları ya da alışılmamış bağdaştırmalar olmak üzere yedi başlık altında incelenmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern Türk Şiiri, İkinci Yeni, Cemal Süreya, Dil Sapması.

LINGUISTIC DEVIATION IN THE POETRIES OF CEMAL SÜREYA

ABSTRACT

It is a fact that one of the most frequently referred methods to raise colloquial language and ordinary language to the literal and fictional language level and to expand literary text/poetry opportunities

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Karamanoğlu Mehmetbey Üniv. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-mek: abdullah_harmanci@hotmail.com

is “language deviations” Especially, since 1950s, it was started to benefit from “language deviations” in our poetries that we may define ordinary language rules as writing, phonetic, word, expression, grammar, change in semantic levels. The Second New Poetry that has been effective in our literature for some researchers between 1954 and 1959 and for some researchers between 1953 and 1963 put the literary arts, imaginative pronunciation, abstract language, closed-form expression and language experience deliberately ignored by the Garip Poetry Movement at forefront and pushed the limits of language. He attempted to expand opportunities of Turkish, so largely benefited from linguistic deviations. Cemal Süreya who had been one of the important representatives of the Second Poetry applied these methods in his poems. In this article, after the theoretical knowledge about the Second New Poetry and linguistic deviations, all the poems of Cemal Süreya were reviewed and linguistic deviations we determined in poetries were sampled, and it was attempted to discuss why the poet needed this method, what kind of effects of linguistic deviations have been in his poetry. Deviations used from the poetry of Cemal Süreya; were attempted to be examined under seven titles; writing deviations, phonetic deviations, word deviations, grammar deviations, interventions to borrowed texts, meaning deviations or extraordinary syncretism.

Key Words: Modern Turkish Poetry, the Second New, Cemal Süreya, Linguistic Deviation

1.Giriş

Cemal Süreya'nın da mensubu olduğu İkinci Yeni şiiri hakkında, dünden bugüne çok şey söylenmiştir. Cemal Süreya'yı ve “dil sapmaları”nyı yerli yerince anlayabilmemiz için, makalemizin giriş kısmında İkinci Yeni şiirinin özelliklerinden kısaca bahsetmek istiyoruz.

İkinci Yeni şiiri hakkında yazdıkları çeşitli tartışmalara sebep olan Asım Bezirci, bu hareketin özelliklerini şu şekilde tespit etmiştir: 1. İçerik ve biçimce Türk şiir geleneğinden bağları koparmak.¹ 2. Biçimi içerikten üstün ya da ayrı görmek, ona öncelik tanımak. 3. Dilde değiştirmelere gitmek. 4. Anlatımda karışımlara başvurmak. 5. Özgür çağrışım yöntemini kullanmak. 6. Soyutlamalara yönelmek. 7. Anlamdan uzaklaşmaya yönelmek. 8. İmgeyi içeriğin üstüne çıkarmak ya da dışına kaydırmak. 9. Us (akıl) dışına yönelmek. 10. Kapalı olmak. 11. Okurdan uzaklaşmak. 12. Çevreden ayrılmak. (1986: 12 – 37) Bezirci'nin saydığı bu özelliklerin bazıları, araştırmacılar tarafından “yorumu muhtaç ve nispeten kapsayıcı” bulunmuştur. (Karataş, 2006: 81).

Turan Karataş'ın İkinci Yeni şiiri hakkındaki değerlendirmeleri, bu dönem şiirinin özelliklerini kavramamızı kolaylaştırır: “1. Şiirin özünde birey olarak insan yer alır. İnsanın açmazları, korkuları, tutku ve aşkları, yaşama bilinci... 2. Gerçeküstücü şiirin olanaklarından yararlanılır; bu çerçevede mantığın sınırlarını zorlayan bir anlama iltifat edilir. Bu bağlamda ‘gerçek’in şiirde görünüşü değişir. (...) 3. Soyut düşünüş ve soyutlamak önemli bir poetik kaygıdır. (...) 4. İmgeye sınırsız özgürlük tanınır, yani imgenin gücüne yaslanılır. 5. Anlam yer yer kapalıdır ya da bulanıktır. Anlam, çağrışımlara yaslandığı için sınırları belirsizdir. 6. İkinci Yeni şiiri halk

¹ İkinci Yeni şiirinin geleneksel edebiyatımızla ilişkilerini inceleyen bir çalışma için bk. Akkanat, 2002. Ayrıca İkinci Yeni şairleri üzerine yazılmış önemli denemelerden müteşekkil bir başka çalışma için bk. Altıyaprak, 2008.

kültürüne dolayısıyla halk şiirine uzak durur. 7. Garip'teki kesintiden sonra edebi sanatlar sakinimsiz olarak kullanılır. 8. Duygu tekrar şiirin gündemine getirilmiştir ve ondan gereğince yararlanır. 9. Seçkin daha doğrusu şiir birikimi ve ön hazırlığı olan bir okura hitap eder. 10. Günlük konuşma dilinin üstünde/ötesinde yer yer anlaşılması zor bir şiir dili tercih edilir. (...) 11. Kelimeyi önemseyen poetik bir anlayış hâkimdir İkinci Yeni şairlerinde. Başka bir deyişle, şiirin dizeden çok kelimeyle kurulduğu yolunda bir düşünce hâkimdir. 12. Şiir dış kalıbında (ölçü, kafiye, bend, dörtlük vb.) bir ortak eğilim görülmez. 13. Kafiye geleneksel şekliyle olmasa da, şiirin ses olanakları arasındadır." (Doğan, 2008: 227-228)

İkinci Yeni şiirinin edebiyatımıza getirdikleri söz konusu olduğunda, genelde dille ilgili belirlemeler ön plana çıkar. Asım Bezirci "dilde değiştirmelere gitmek" maddesini "Bunun için konuşma diline, yaygın/ortak dile sırt çevrilir, soyut bir dile ulaşmaya çalışılır, Türkçenin yapısı zorlanır, gramer kuralları az çok çiğnenir: Sözdizimi bozulur, seslerle hecelerin, sıfatlarla fiillerin yerleri değiştirilir ya da saptırılır, öznesi olmayan ya da anlamı tamamlanmayan tümceler düzenlenir, birbirleriyle ilgisiz ya da az ilgili sözcükler yan yana getirilir vb..." (1986: 14) şeklinde açıklar. Bezirci'nin bu tespitleri, genel olarak İkinci Yeni şairlerinin şiirlerinde görülen "sapma"ları örnekleyen, açıklayan özelliktedir. *İkinci Yeni Poetikası* adlı incelemesinde bu sapsmalara ayrı bir bölüm ayıran Alaattin Karaca'ya göre İkinci Yeni, Türk şiirini temellerinden sarsan, alışlagelen şiir anlayışını kıran bir şiir hareketidir. "Özde bu hareket, evrene bakış, algılama ve düşünme biçimi, dil mantığı ve şiir biçimi bakımından önceki şiirle bir hesaplama ve alışlageleni yıkma niteliğiyle öne çıkar." (2010: 199)

Karaca, İkinci Yeni şiirinin asıl önemli değişikliği algılama biçimimizde yaptığını söyler. "İnsanda duyuşsal ve sezgisel olmak üzere iki türlü algılama biçimi vardır. Duyuşsal organlara bağlı olarak çalışan algılama, nesnel gerçeklik tanımına uygun bir dil doğurur. Bu, doğa ve nesneye doğrudan bağlı, onlara yansıtma işlevi gören akıl ve mantığın dilidir. (...) Bilinçdışının dili sezgiseldir, duyuşsal algılamanın sınırlarını aşar ve kurallarını yıkar; söz dizimi, imgelem, bu dilde sınır tanımaz, alt üst olur; çünkü söz konusu dil, doğa ve nesnelere bağlarını koparmıştır. İşte bu, mantık dışı dildir." (Karaca, 2010: 200) İkinci Yeni şiiri, sezgisel algılama biçiminin çapraşık, dolaylı, simgesel dilini tercih eder. "Şair, herkesin kullandığı bir dil yığımindan yepyeni bir dil yaratmak zorundadır. Bunun için didinir, sözcükleri asıl anlam köklerinden kopartır, onlara başka anlamlar katar, sessel değerlerinden, hatta biçimlerinden yararlanarak değişik anlam ve çağrışımlar uyandırmaya çalışır, söylediklerini, daha etkili kılmak için söz diziminin sırasını değiştirir." (2010: 200-201) Karaca'nın bu değerlendirmeleriyle birlikte, İkinci Yeni şiirinin dil sapsmalarıyla olan ilişkisi daha da iyi anlaşılacaktır. Sezgisel algılama biçiminin mantıkla çoğu zaman örtüşmeyen dünyasını yansıtılabilmek için, parçalı, karmaşık, çapraşık bir dile ihtiyaç duyulur ve bu da şairlerin dil sapsmalarını uygulamaları sonucunu doğurur.

Dil sapsmalarına sıkça başvuran Cemal Süreya, İkinci Yeni şiirinin önemli temsilcilerindendir.² Ramazan Korkmaz, İkinci Yeni'nin en güçlü şairlerinden saydığı Cemal Süreya'nın şiirini kelimeye yaslayacak kadar seçici olduğunu, ancak dizeye de kıyamadığını belirtir. Bu sebeple onun şiirlerinde bilinçsiz bir sayıklamayı andıran bir otomatizmin görülmediğini ifade eder. Toplumcu gerçekçiliği de bırakmayan Süreya'nın, yaşadığı coğrafyanın şiirini yazdığını belirten Korkmaz, onun "büyük bir göçün şairi" olduğunu söyler (Korkmaz – Özcan, 2006: 70-71).

Cemal Süreya şiirinden bahsedildiği zaman, üzerinde durulan önemli noktalar arasında, şartırtıcı eğretilmelere ve gerçeküstü imgelere yer verme, yalnızlık ve umutsuzluktan kurtulmanın

² Cemal Süreya'nın hayatı, eserleri ve edebi kişiliği hakkında bk. Işık, 2006: 815-820; Güneş, 2007: 13-22; *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C.1, 2003: 301-304; Enginün, 2001: 111-113; Korkmaz ve Tarık Özcan, 2006: 70-71; Necatigil, 1975: 77; Perinçek – Duruel, 2008.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

bir yolu olarak görülen, daima erotizmle bütünleşmiş bir aşk, Garip akımının zekâya dayalı şaşırtmacalarından yararlanma, şiiri otoritenin, kurulu düzenin reddi olarak görme, şiiri ideolojiye indirgememe, iç içe geçmiş lirizm ve ironi, modern resmin imkânlarını şiir sahasına taşıma gibi hususlar vardır.³ “*Onda duygusallıkla alay, utançla cüret iç içe geçmiş gibidir. (...) ...tarihsel bakış açısıyla yaşam, aşk, kent, uygarlık gibi konuları divan ve halk şiiri geleneklerinden de yararlanarak ele alan Cemal Süreya'nın, gelenekten yenilik yaratırken... Türk şiirine yeni bir söyleyiş gücü getirdiği söylenebilir.*”⁴

Şair üzerine bir inceleme yayımlayan Zeliha Güneş, Süreya'nın “*Kelimeler bizde de yerlerinden yarı yarıya koparılıyor, anlamlarından ufak tefek saptırılıyor, yeni yükler yükleniyor kelimelere. Böylece bir kavramın değişik görüntü ya da izlenimleri elde edilerek yeni imajlara, yeni mısralara varılmak isteniyor.*” (2007: 155) sözlerini alıntılıyarak, şairin şiirlerinde başvurduğu dil sapmalarının mantığını/arka planını gözler önüne sererken, bir yandan da Cemal Süreya'nın dil sapmalarında örneğin Ece Ayhan ya da İlhan Berk kadar ileri gitmediğini, onlara göre daha ılımlı olduğunu belirtir (2007: 155-156). Buna rağmen kendisiyle yapılan bir söyleşide, Süreya, “*Şiir bir dil işidir. Dilde yangınlar yaratmak sanatı.*” (Süreya, 2008b: 123) diyecektir. Hem bu cümlelerin işaret ettiği gerçek, hem de Eray Canberk'in şair hakkında söyledikleri, onun Türk şiir dilini ve kendi şiir dilini değiştirmek üzere gösterdiği çabayı anlamamızı sağlar. Canberk, Süreya'nın, şiirimize pek girmemiş, kullanılmamış kelimelere şiirlerinde yer verdiğini, söz dizimi ile oynamayı uç noktalara götürdüğünü belirtir. Ayrıca aşk, kadın ve cinselliğin, şiirin değişmez izleklerinden olduğunu ifade eder. (2005: 45)⁵

Gerek İkinci Yeni gerekse Cemal Süreya şiirinin, poetik anlamda gerçekleştirmeyi hedefledikleri dikkate alındığında⁶, bu hedeflerine büyük oranda dil sapmaları ile ulaştıklarını söylemek yanlış olmaz. Zira yukarıda Alaattin Karaca'dan naklen belirttiğimiz gibi, yeni bir algılama biçimi yeni bir dili doğurmuş ve bu yeni dil de imgeye, çağrışıma, soyut, dolaylı ve kapalı olana dil sapmalarının imkânlarıyla ulaşmaya çalışmıştır.

İkinci Yeni ve Cemal Süreya şiirinin dil sapmalarıyla olan organik bağını ortaya koyduktan sonra, şimdi de “sapma” kavramı üzerinde duralım:

2. Dil Sapmaları

Şiirimizde daha çok İkinci Yeni hareketiyle birlikte görülmeye başlayan (Çetin, 2004: 166) “sapma” (= deviation)⁷ kavramı, ülkemizde ilk defa Ünsal Özünlü tarafından dile getirilmiş ve Türk şiiri sahasındaki sapmalar incelenip örneklenmiştir.⁸ Bu terim üzerine kafa yoran bir diğer isim olan Doğan Aksan, “dil sapma”sını, kelimelerin ses ve biçim özelliklerinde, sözdiziminde

³ Daha geniş bilgi için bk. *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, C.1, 2003: 301-304.

⁴ Aynı yer.

⁵ Cemal Süreya şiirindeki kadın ve erotizm konularını inceleyen bir çalışma için bk. Özmeral, 2007.

⁶ Alaattin Karaca'nın *İkinci Yeni Poetikası* adlı çalışmasına bütün olarak bakıldığında İkinci Yeni'nin önde gelen şairlerinin poetik anlamda neleri hedefledikleri göz önüne serilecektir. Çalışmada, İkinci Yeni şairlerinin “gerçeklik, akıl-mantık, otorite, dil, anlam, açıklık ve kapalılık, toplumculuk, imge, soyutlama, gelenek ve biçim-öz” gibi konulara odaklandıklarından bahsedilir. İkinci Yeni şairlerinin bu konulardaki düşüncelerinin ayrıntılı olarak incelendiği bu yetkin çalışma için bk. Karaca, 2010.

⁷ Bu terim, genellikle dilimizdeki teorik kitaplarda “sapma” olarak karşılanmasına rağmen, biz, Nurullah Çetin'in *Şiir Çözümleme Yöntemi*'nde kullandığı şekilde terimin “dil sapması” biçiminde ifade edilmesinin daha açıklayıcı olacağı kanaatindeyiz. Çalışmamız boyunca alıntılarımız içinde geçen ifadeler haricinde “dil sapması” terimini kullanmaya gayret ettik.

⁸ İlk defa *Türk Dili* dergisinde (1972: 77-85) yayımlanan bu yazı için bk. Özünlü, 1997: 130-145.

bilinçli olarak değişikliklere gitme, dilde bulunmayan yeni kelime ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimi olarak tanımlar (Aksan, 1995: 166).

Aksan, ünlü düşünür Aristoteles'in *Poetika*'sında "sapma" konusuna değindiğini belirtir. Aristoteles'in eserinde "sapma" terimiyle ilgili olarak şu cümlelere rastlanır: "Yeni türetilmiş bir sözcük, daha önce hiç kimse tarafından kullanılmamış bir sözcük olup, ozan tarafından ilk kez dil hazinesine katılır." (2010: 61). "Uzatılmış ve kısaltılmış sözcüklere gelince: Bir sözcükte bulunan bir vokal'in olduğundan daha çok uzatılması ya da o sözcüğe bir hece katılmasıyla uzatılmış sözcük meydana gelir." (2010: 62). Aristoteles'in yüzyıllar önce değindiği bu kavram, Nurullah Çetin tarafından, "Kelime, ifade ya da cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklikler, bozmalar, türetmeler, uydurmalar yapmak..." şeklinde tanımlanır (2004: 166). Cemal Süreya'nın *Şiir Dili* adlı bir inceleme yayımlayan Zeliha Güneş ise, aynı terim hakkında şunları söyler: "Sapma, dilin kuralları dışında kullanılmasıdır. Bunu herhangi bir kişi yaptığı zaman yanlış sayılır. Ancak sanat amacı güderek yapıldığında durum değişir. Nitekim kimi şairler bilinçli olarak biçimde, sözdizimde değişiklikler yaparlar; böylece yeni tasarımlar, çok farklı imgeleri çağrıştıracak yeni yapılar oluştururlar" (2007: 156). Güneş'in satırlarından da anlaşılacağı gibi, şiirde başvurulan dil sapmalarının amacı, klasik yöntemlerle anlatılmayacak duygu ya da düşüncelerin ifade edilebilme gayretidir. "Sanatçı bu eğilimle dile yeni bir güç kazandırmayı, göstergeleri ses ve anlam açısından daha etkili kılmayı" (Aksan, 1995: 166) amaçlar.

Zaman zaman dil sapmalarının bir oyundan, yüzeysel bir takım denemeler yapmaktan öteye gitmediği görülür. Oysa burada da belirtildiği gibi, dil sapması, normal yollarla ifade edilemeyecek bir derinliğe işaret ettiği, bu anlamı ima ettiği sürece işlevsel ve manidardır.

Gerek Ünsal Özünlünün dil sapmaları konusunda çalışmalarından yararlandığı dilbilimciler Leech ve Levin, gerek Özünlünün kendisi, gerekse Doğan Aksan, Nurullah Çetin, Zeliha Güneş, Alaattin Karaca (2010) gibi araştırmacılar tarafından dil sapmaları çeşitli biçimlerde tasnif edilmiştir. Örneğin Ünsal Özünlünün daha çok Attila İlhan şiirlerinden örnekler vererek yaptığı dil sapmaları tasnifinde, "yazımsal, sesbilimsel, sözcüksel, dilbilgisel, anlamsal, lehçesel, kesimsel ve tarihsel dönem sapmaları" yer alır (1997: 132-145). Doğan Aksan'ın *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili* eserindeki "Şiir Dilinde Sapmalar" başlıklı bölümde "sözcüksel, biçimbilimsel, anlambilimsel, sessel ve öteki sapmalar" (1995: 167-183) şeklinde bir tasnif söz konusudur. Nurullah Çetin, *Şiir Çözümleme Yöntemi* adlı eserinde "dil sapmaları" nı, "yazım, ses, kelime, ifade, dil bilgisi, ödünç metinlere müdahale" şeklinde tasnif eder (2004: 166-184). Alaattin Karaca, *İkinci Yeni Poetikası*'nda dil sapmalarını "Sessel, yazımsal, sözcüksel, ters çevirme, sözdizimsel, alışılmamış bağdaştırmalar" şeklinde tasnir etmiştir (2010: 205-219). İsmet Özel şiiri üzerine bir inceleme yayımlayan İbrahim Tüzer ise, İsmet Özel şiirindeki dil sapmalarını, "yazım, ses, dilbilgisi, anlam, biçim sapmaları, dilsel sapmalar, sözcük sapmaları" olarak sınıflar. (2008: 423-482). Zeliha Güneş ise Cemal Süreya'nın şiirlerindeki dil sapmalarını öncelikle biçimsel ve anlamsal olmak üzere iki grupta incelemiş, daha sonra biçimsel sapmaları, "sözcüksel, sözdizimsel ve yazımsal" olmak üzere üç gruba ayırmıştır (2007: 157-189). Biz de gerek bu tasnifleri, gerekse Cemal Süreya şiirinin özelliklerini dikkate alarak aşağıya aldığımız dil sapmaları tasnifini oluşturduk.

3. Cemal Süreya Şiirinde Dil Sapmaları

Cemal Süreya şiirindeki dil sapmalarını "yazım, ses, kelime, dilbilgisi, ödünç metinlere müdahale ve anlam sapmaları" olmak üzere yedi alt başlıkta toplamayı uygun bulduk. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu tasnifi yaparken Cemal Süreya şiirinin özelliklerini esas aldık. Şimdi, sırası ile bu dil sapmalarını örneklerle açıklamaya çalışalım.

3.1. Yazım Sapmaları

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Türkçenin özellikle 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde sağlam bir yazım sistemine ulaştığını söylemek mümkündür. Hala tartışılan, belirsiz noktalar bulunsa da, genel anlamda “yazım”ımızın belli bir katılığa sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şairlerin, bu tür genel kabul görmüş kuralları çiğnemeleri ise şiirimizde görülen yazım sapmalarını oluşturmaktadır. Nurullah Çetin, şiirlerde görülen yazım sapmalarını “*özel isimleri küçük harfle başlatmak, küçük harfle başlaması gereken kelimeleri büyük harfle başlatmak, bazı kelimeleri, bazı mısraları tamamen büyük harfle başlatmak, kelimenin bölünerek hecelerinden ayrı ayrı mısralar oluşturulması, yabancı kelimeleri yanlış yazmak, mısralar arasında uzun bir boşluk bırakmak, bazı kelimelerin koyu yazılması, harfleri ayırma, deyimlerdeki sayıların rakamla gösterilmesi*” şeklinde tasnif eder (2004: 168-170). Aşağıda görüleceği gibi, Cemal Süreya şiirinde burada sayılan yazım sapmalarının önemli bir bölümüne rastlanır. Ayrıca şair, bazı kelimeleri birleşik yazarak da yeni yazım sapmalarını örneklemektedir. Örneğin aşağıda da alıntılarımız “sarmaşdolaş” kelimesinin birleşik yazılması, kelimenin anlamıyla bütünleşen başarılı bir yazım sapması örneğidir. Şunu da söylemeliyiz ki, Zeliha Güneş’in de belirttiği gibi, Süreya sapmalara başvururken aşırı gitmez, ölçünün kaçırılmasından rahatsız olur (2007: 155). Bu durum yazım sapmaları için de geçerlidir. Şiirlerdeki yazım sapmalarına örnekler:

Elma da elma ha allahlık (Üvercinka, s. 22)⁹, Büyük bir gökyüzü git allahım git (Üvercinka, s. 32) Saçlarını tarasa baştan başa rumeli (Üvercinka, s. 43), Ve limanı fenikeleştiren (Göçebe, s. 47), Şu karangu şu acayip şu asyalı aşkın (Göçebe, s. 49), Mucizesever müslümanlar (Göçebe, s. 72), Bacaklarının daraçısında (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 91), Bunun için etoburdur petrol (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 117), ağıtı önce söylenen/ sen nereye uçuyorsun (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 136), Ama yalnız ikimizin sözcükleri/ Sarmaşdolaş (Uçurumda Açan, s. 169) Yağmurkuşugillerden biri (Uçurumda Açan, s. 172)

İşte do, sonra sırasıyla

re

mi

fa

sol

la

Sonunda da şapkası si (Uçurumda Açan, s. 175), Ey ışık ayı gönlübol eylül (Güz Bitiği, s. 304)

3.2. Ses Sapmaları

Ünsal Özünlü, ses sapmalarının “...konuşulan dilde kullanılmayan herhangi bir sesbiriminin ya da değişik bir sesbiriminin, kullanılmakta olan bir sesbiriminin yerine konulmasıyla” yapıldığını söyler (1997: 134). Nurullah Çetin ses sapmalarını, “ünsüz düşmesi, ünlü ekleme, yöresel ağız özellikleri, ünlü uzatmaları, ünlü düşmeleri, ünlü değişiklikleri” (2004: 171-172) olarak sınıflar. Bu alt başlıkların örneklerini Cemal Süreya şiirinde görmek mümkündür:

Yoktu dünlerde evelsi günlerdeki yoksulluğumuz (Üvercinka, s. 13), Zulumlardı (Üvercinka, s. 15), Usullacık (Üvercinka, s. 16), Na şunlar üç açısı üçü de yoksul (Üvercinka, s.

⁹ Bu makalede Cemal Süreya’nın şiir kitaplarından yapılan alıntılar için bk. Süreya, 1993. Şairin ilk altı kitabının dışında kalan şiirler için ise *Sevda Sözleri*’nin 2008 baskısı esas alınmıştır. Zira eserin son yıllarda yapılan baskılarında “Kalanlar” bölümünün genişlediği, yani şairin kitaplarına girmeyen şiirlerin ilk baskılara göre daha da çoğaldığı görülmüştür. Bk. Süreya, 2008a.

18), ...*usulcana* (*Üvercinka*, s. 20), *Ben öyle elmaları çok gördüm ohooo* (*Üvercinka*, s. 22), *Bir ben miyim allasen...* (*Üvercinka*, s. 41), *Sen ne iydin...* (*Üvercinka*, s. 42), *Kocan ne iydi sonra Niyde ilinden gökyüzleri* (*Üvercinka*, s. 42), *Saat Çini vurdu birden: p i r i n ç ç ç* (*Göçebe*, s. 48), *Bir kuş: nereye gidiyon kuşu* (*Göçebe*, s. 59), *Beş dakika tut...* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 108), ...*hayın okşayışına* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 119), *silah çatuben askerler* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 137), *Daha nen olayım isterdin* (*Uçurumda Açıan*, s. 181), *Zeytinin dali* (*Uçurumda Açıan*, s. 213), *Hem ayrıldık hemi de öldük* ("Kalanlar", s. 280), *Di gel gayri zalim ürüzger* ("Kalanlar", s. 280), *Öbür dünyanın ahret kapısında* ("Kalanlar", s. 304)

3.3. Kelime Sapmaları

Kelime sapmaları, "Genel, ortak ve yaygın dilde kullanılmayan kelime biçimlerine yer vermek. Kelimelerin bilinen yapılarını bozmak, ek ve köklerinin yerlerini değiştirmek, kelimenin önüne, içine veya sonuna bazı ekler ilave etmek, kullanımdan düşmüş eski kelimelere yer vermek..." (Çetin, 2004: 173) şeklinde tanımlanır. Cemal Süreya "önceleyn" derken, normalde "önce" kelimesine gelemecek bir eki bu kelimenin sonuna getirmiştir. "Meryemsemek" derken "susamak" benzeri bir yapıyı "Meryem" kelimesine uygulamıştır. "Gözistan" derken, memleket, yurt anlamına gelen bir -istan ekini alışılmamış bir biçimde göz- kelimesinin sonuna eklemiştir. Doğan Aksan bu sapma hakkında "Böyle yeni ve değişik bir sözcük, okuyan/dinleyende, şiirde anlatılan kadının gözlerinin büyüklüğü, etkililiği, yüzünde gözün ne önemli bir yer tuttuğu gibi değişik tasarım ve imgeleri çağrıştırmaktadır." (1995: 173) der. Bu da genel anlamda sapmaların şiirlerdeki işlevine işaret eden önemli bir örnektir. Şiirlerdeki kelime sapmalarına örnekler:

Önceleyn (*Üvercinka*, s. 9), *Şöylelemesine maviydi kör oldum* (*Üvercinka*, s. 24), *Geceler yukarda telcek-bulutcak* (*Üvercinka*, s. 26), *Ablasını o saat meryemsiyorum* (*Üvercinka*, s. 37), *Gözleri göz değil gözistan* (*Üvercinka*, s. 37), *Üvercinka* (*Üvercinka*, s. 38), *Sonra bulunmaz hint kumaşı lafbilirliğindi* (*Üvercinka*, s. 42), *Ben nice gözle nice denizle nice gazelle/ Rimle gördüm rimle bildim rimle yaşadım seni* (*Üvercinka*, s. 42), *Ve limanı fenikeleştiren* (*Göçebe*, s. 47), *Ürküsü taşıran damla* (*Göçebe*, s. 47), *Olunç duvarı odada* (*Göçebe*, s. 47), *Şu karangu şu acayip şu asyalı aşkın* (*Göçebe*, s. 49), *Ankara'da dokunak Yozgat'ta becerik olduğunu* (*Göçebe*, s. 64), *Tanrisal bıyıklarıyla durumlarını paraşütlendiren* (*Göçebe*, s. 65), *Kök bitkilerin heterogüllerin Çin yakalarının arasından* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 82), *Acıyoncam, çocuğum, bozkır çiçeği* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 85), *Konuş akkavakkızı dereden tepeden* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 87), ... *bir beğençe gibidir* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 93), ...*göksuyunu dolaşır* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 95), *Günoğludurlar* (*Beni Öp Sonra Doğur Beni*, s. 151), *Elinde bir tuhaf çanta saçında soku* (*Uçurumda Açıan*, s. 167), *Diyorum çoğunca evli kadınlar* (*Uçurumda Açıan*, s. 167), *Eller nasıl duyğandır nasıl yalın* (*Uçurumda Açıan*, s. 170), *Sen elisürencil* (*Uçurumda Açıan*, s. 174), *Şu senin dolayık sesin var ya* (*Uçurumda Açıan*, s. 178), *İlim günleri gelirdi taraçalar* (*Uçurumda Açıan*, s. 179), *Uzatırdı mevsimölçerlerini* (*Uçurumda Açıan*, s. 179), ...*eh çobanlılık da caba* (*Uçurumda Açıan*, s. 186), *Zingadak duran bahçe* (*Uçurumda Açıan*, s. 199), *Nurullah Ataç çeliştirmen/ Tahir Alangu soruşturman /Cevdet Kudret deriştirmen /Suut Kemal çekiştirmen* (*Uçurumda Açıan*, s. 217), *Renksemez camgöz* (*Uçurumda Açıan*, s. 219), *Günyenisi dolsun içeri* (*Sıcak Nal*, s. 226), *Aynatmasından belli* (*Sıcak Nal*, s. 228), *Bilir misin iki kökeni var hüznüniyetinin* (*Sıcak Nal*, s. 236), *Işığagöçerin şarkısı* (*Sıcak Nal*, s. 242), *Onunkiler gülaçılır* (*Sıcak Nal*, s. 242), *Sevincelik* (*Sıcak Nal*, s. 245), *Savunma ve içdökü koklar* (*Sıcak Nal*, s. 248), *Anular ortalıkta dolaşır ve karmaşır* (*Sıcak Nal*, s. 248), *Etütürkiye, Atetütürkiye, Uditütürkiye, Ötetütürkiye, Atatütürkiye, Adütütürkiye, Adatütürkiye* (*Sıcak Nal*, s. 255-256), *Öteşürde* (*Sıcak Nal*, s. 263), *Atı'lar deltalara gömülen atı'lar/ Saçı'lar fiyortları öpen saçı'lar* (*Güz Bitigi*, s. 279), *Çalgılar ikidurur sürgün ilinde* (*Güz Bitigi*, s. 280), *Hemeninden göge hüthütler çizildi* (*Güz Bitigi*, s. 282), *Çayım kurudu kahvem taşsökülür* (*Güz Bitigi*, s. 307), *Sevgili Eray/ Çevirir sessizliği/ Deniz lokantasında/ İnsancaya* ("Kalanlar", s. 304), *Ama bugünkü gökyüzü onun Ayrılıkça'ya*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

berbat bir çevirisi (“Kalanlar”, s. 308), *organlar olabileceği gibi çelişkin yönleriyle* (“Kalanlar”, s. 315), *Yolcu bir bardak çay için benimçin* (“Kalanlar”, s. 318)

3.4. Dilbilgisi Sapmaları

Dilbilgisi sapmaları, dilin kendi iç düzenine uymayan, bu sistemi bozan uygulamalardır. Cemal Süreya “gemiciyenen” derken ile edatını bozarak yazmaktadır. “Senlen” derken aynı şekilde “ile” kelimesinin farklı yazmaktadır. “Yaşamaklara” derken bir mastar ekinin ardından çoğul eki getirmektedir. “Gibi bir Erzurumlu” derken edatın yerini değiştirmektedir. “Köpekler gizli bir dağı havlar” derken geçişsiz bir fiile nesne getirilmektedir. Dilbilgisi sapmalarına örnekler:

İki gemiciyenen Van Gogh’dan aşırılmış (Üvercinka, s. 14), Biz eskiden de en aşağı böyleydik senlen (Üvercinka, s. 17), Bir adam boyuna yoksulluk ediyorsa onu (Üvercinka, s. 17), Bir sürü güvercin havalan. Saçların (Üvercinka, s. 21), Bir yandan çan çalıyorum büyük yaşamaklara (Üvercinka, s. 22), Gibi bir Erzurumlu yanından geçen minarelerin (Üvercinka, s. 28), Ama yok aslan heykelleri var köpek (Üvercinka, s. 30), ...güzeldiysen de çirkindiysen de (Üvercinka, s. 42), Köpekler gizli bir dağı havlar (Göçebe, s. 72), Kışne kirazını ve göç, mevsim (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 85), Yapraklar gibi buluştunuzdu /Kokular gibi seviştinizdi (Uçurumda Açan, s. 165), Onunla gelmişin buraya (Uçurumda Açan, s. 169)

3.5. Ödünç Metinlere Müdahale

Ödünç metinlere müdahale “Önceden bilinen ve kamuya ya da kişilere ait olan bazı metinleri veya metin parçalarını kısmen ya da tamamen değiştirmek.” (Çetin, 2004: 183) olarak tanımlanmaktadır. Deyimlerin, atasözlerinin, halkın hafızasına herhangi bir şekilde kazınmış olan ifadelerin kimi değişikliklerle şiirlere yansımalarıdır. “Dört başı mamur” deyiminin “dört başı bayındır” şeklinde değiştirilerek kullanılması ödünç metinlere müdahale edilerek oluşturulan sapmalara örnektir. Cemal Süreya da, “bir vuruşluk canı var” deyimini “bir öpüşlük canı var” şeklinde, “Baskın basanıdır” sözünü “samanlık sevişenin” sözüyle değiştirerek kullanmaktadır.

Güzincğim ufak bir kadın bir öpüşlük canı var (Üvercinka, s. 10), Yunus ki sütdeşleriyle Türkçenin / Ne güzel biçmişti gök ekinini (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 101), Yani dalında sevmeye alışmışım kadını (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 141), Samanlık sevişenin diyor (Uçurumda Açan, s. 216), Yaş otuz beş dantel gibi ortasından/ Sessizce yurtulmuş temiz yüzü hacılar (Sıcak Nal, s. 240), Irmak aşağı inen güz parçası (Güz Bitiği, s. 282)

3.6. Anlam Sapmaları (Alışılmamış Bağdaştırmalar)

Doğan Aksan, anlamsal sapmaların, bir başka deyişle “alışılmamış bağdaştırma”ların, şiir tarihimiz boyunca sürekli kullanılan, bir bakıma en çok başvurulan bir yöntem olduğunu söyler. “Şiirde göstergelerin dinleyiciye, okuyucuya yansıttıkları tasarımların, imgelerin dışında, onların yanı sıra birçok tasarımların daha aktarılmasını, deyim yerindeyse dinleyici/okuyucunun zihnine birçok yeni tasarımın üşüşmesini sağlayan bir dil olayı, alışılmamış bağdaştırmalara başvurulmasıdır.” (Aksan, 1995: 151) diyerek, anlamsal sapmaları tanımlar. Cemal Süreya şiiri üzerine inceleme yayımlayan Zeliha Güneş, şairin kitaplarına göre yaptığı bir taramada, dil sapmaları arasında en çok anlamsal sapmalara yer verdiğini göstermiştir (Güneş, 2007: 189). “Cemal Süreya değişik kavramları bir araya getirerek alışılmamış bağdaştırmalar yapmış, böylece çok özgün imgeler oryaya çıkarmıştır.” (2007: 173) diyen Güneş’in alışılmamış bağdaştırmaların mantığını kavramamız bakımından şu belirlemesi de önemlidir: “Bir arada kullanılması günlük dilin mantığına aykırı olduğu için sapma olarak görülen alışılmamış bağdaştırmaların önemli bir bölümünde bir tür somutlaştırmaya gidildiği görülür.” (2007: 175) “Sen çıkardın utancını duvara astın” dizesinde, soyut bir duygunun somutlaştırıldığı görülür. “Boğazıma buruldu kaldı Türkçe” dizesinde de gene soyut bir dil somut bir lokma mesabesine yükseltilir. Buraya kadar incelediğimiz

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

dil sapmalarından farklı olarak, alışılmamış bağdaştırmalar, doğrudan anlama dayalı bir dil sapmasıdır. Örnekler:

Dört nala sevişmek lazım (Üvercinka, s. 7), Sen çıkardın utancını duvara astın (Üvercinka, s. 9), Gökyüzünü katlayıp bir köşeye koymuştuk (Üvercinka, s. 25), Başladı Afrikası uzun bir gece (Üvercinka, s. 26), Kızlığın masanın üstünde/ Kocana saklıyorsun (Üvercinka, s. 27), Güneşin linç edildiği bir akşam (Üvercinka, s. 37), Saçlarını tarasa baştan başa rumeli (Üvercinka, s. 43), Kasketimi eğip üstüme acılarımın (Göçebe, s. 48), Sen yüzüne sürgün olduğum kadın/ Kardeşim olan gözlerini unutmadım / Çocuğum olan alnını sevgilim olan ağzını (Göçebe, s. 48), Kibrit çak masmavi yanardı sesin (Göçebe, s. 49), Rozet gibi göğsüne takmış cesaretini (Göçebe, s. 54), Yakasında kocaman bir düğme / Sevinci bitişti acıya (Göçebe, s. 61), Jandarma daima nesirde kalacaktır / Eşkiyalar silahlarını çapraz astıkça türkülerine (Göçebe, s. 64), Ölümü siyah bir kâkül gibi alnuna düşürmesini bildi (Göçebe, s. 64), ...başı bağlı söğütlerin... (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 98), ...süreğen elinden. (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 99) Yüreğin yaban argosu (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 100), Boğazında buruldu kaldı Türkçe / Mevsimlerin tülüne sarılı halde (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 103), Hafif kanlı chevrolet'ler, hırslı pontiac'lar, kıranta buick'ler / Gürültüyle akıp gidiyor General Motors'un enikleri (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 112), Bunun için etoburdur petrol / Bunun için öfkeli özsü (Beni Öp Sonra Doğur Beni, s. 117), İkide bir elini başına götürüp / Rüzgârda dağılan yalnızlığını / Düzeltiyorsun (Sıcak Nal, s. 232)

Sonuç

İkinci Yeni şiir hareketinin çekirdeğini oluşturan Edip Cansever, Cemal Süreya, İlhan Berk, Sezai Karakoç, Turgut Uyar ve Ece Ayhan gibi şairlerin şiirlerine toplu olarak bakıldığında, şiirlerinde, aynı hareketin mensupları olmalarını anlaşılır kılacak poetik bir bütünlük görülmekle beraber, aynı zamanda, bu şairlerin her biri kendilerine mahsus bir edebi kişiliğe sahiptirler. Cemal Süreya'nın, İkinci Yeni şiirinin daha mutedil bir ismi olduğu söylenebilir. Şaşırtmacalardan yararlanarak Garipçilere yakın durması, ayrıca konuşma dilinin imkânlarından genişçe yararlanması, onun şiirini daha anlaşılır, daha okunur kılmıştır. Süreya'nın dil sapmaları konusundaki tavrı da, aynı şekilde onun özellikle İlhan Berk ve Ece Ayhan gibi şairlerle kıyaslandığında, dil sapmalarından daha mutedil bir biçimde yararlandığını gösterir. Bu mutedil tavrına rağmen, Süreya, dil sapmalarının İkinci Yeni şiirinin edebiyatımıza getirmeye çalıştıklarıyla sıkı bir biçimde alakalı olduğunun farkındadır ve şiir yazdığı süre boyunca dil sapmalarından yararlanmayı ihmal etmez. Süreya'nın, okurun ilgisini şiirden büsbütün koparacak, anlaşılması zor dil sapmaları yerine, daha anlaşılır, daha naif sapmaları tercih ettiği görülür. Ayrıca kelime ve anlam sapmalarını, diğer dil sapmalarına oranla daha sık kullandığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1995). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. 2. bs., Ankara: Engin Yayınları.
- AKKANAT, Cevat (2002). *Gelenek ve İkinci Yeni Şiiri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ALTIYAPRAK, Yakup (2008). *İkinci Yeni ve Türk Şiirinde Modernizm*. Ankara: Ebabil Yayınları.
- ARİSTOTELES (2010). *Poetika*. 19. bs., Çev. İsmail Tunalı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- BEZİRCİ, Asım (1986). *İkinci Yeni Olayı*. 2. bs., İstanbul: Su Yayınevi.
- CANBERK, Eray (2005). *Şiir Yazıları*. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- ÇETİN, Nurullah (2004). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. 3. s., Ankara: Öncü Kitap.
- DOĞAN, Mehmet H. (2008). *İkinci Yeni Şiir*. 2. bs., İstanbul: İkarus Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

- ENGİNÜN, İnci (2001). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GÜNEŞ, Zeliha (2007). *Cemal Süreya'nın Şiir Dili*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- İŞİK, İhsan (2006). *Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi C. 2*. İstanbul: Elvan Yayınları.
- KARACA, Alaattin (2010). *İkinci Yeni Poetikası*. 2. bs., Ankara: Hece Yayınları.
- KARATAŞ, Turan (2006). *Şiir Vadilerinde*. 2. bs., İstanbul: Sütun Yayınları.
- KORKMAZ, Ramazan ve Tarık Özcan (2006). "1950 Sonrası", *Türk Edebiyatı Tarihi C. 4*. içerisinde, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- NECATİGİL, Behçet (1975). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. 2. bs., İstanbul: Varlık Yayınları.
- ÖZMERAL, Özgür (2007). *Cemal Süreya Şiirinde Kadın ve Erotizm*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- ÖZÜNLÜ, Ünsal (1997). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- _____ (1982). "Şiir Dilinde Sapmalar", *Türk Dili*, 45: 77-85.
- PERİNÇEK, Feyza ve Nursel Duruel (2008). *Cemal Süreya*. İstanbul: Can Yayınları.
- SÜREYA, Cemal (1993). *Sevda Sözleri*. 7. bs., İstanbul: Can Yayınları.
- _____ (2008a). *Sevda Sözleri*. 35. bs., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (2008b). *Güvercin Curnatası*. 2. bs., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TÜZER, İbrahim (2008). *İsmet Özel Şiire Damıtılmış Hayat*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi C. 1*. (2003). 2. bs., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

